

XVIII. mezinárodní kongres IAHR v Durbanu

Dalibor Papoušek

Tradice mezinárodních religionistických kongresů letos slavila dvě významná jubilea. V roce 1900 se v Paříži sešel I. mezinárodní kongres pro dějiny náboženství, na který v nepravidelných intervalech navázala další podobná setkání. Po půlstoletí tato tradice na X. kongresu v Amsterdamu (1950) vyústila v ustavení Mezinárodní asociace pro studium dějin náboženství, přejmenované později (1975) na Mezinárodní asociaci pro dějiny náboženství (*International Association for the Study of Religions – IAHR*).

Místem konání jubilejního XVIII. kongresu IAHR, svolaného po obvyklém pětiletém období na 5.-12. srpna 2000, se stal jihoafrický Durban. Volba africké lokality pro vrcholné setkání světové religionistiky plně respektovala interkulturní strategii IAHR spočívající v úsilí zasadit mezinárodní asociaci do skutečně světových souvislostí. Po mexické metropoli, v níž probíhalo předchozí kongresové jednání (1995),¹ a „přípravných“ regionálních konferencích IAHR v zimbabwském Harare (1992)² a keňském Nairobi (1999)³ byl vybrán právě Durban, a to nejen jako proslulé letovisko, poskytující nejvyšší komfort a technické zázemí, ale především jako významné kosmopolitní středisko, pojící původní zuluské obyvatel s indickou a evropskou menšinou. Nedávné zrušení apartheidu (1994) a snaha Jihoafrické republiky překlenout nahromaděné rozpory tak prostřednictvím konkrétní lokality poskytovaly jednání řadu cenných podnětů

-
- 1 Armin W. Geertz – Russell T. McCutcheon (eds.), *Perspectives on Method and Theory in the Study of Religion: Adjunct Proceedings of the XVIIth Congress of the International Association for the History of Religions, Mexico City 1995*, Leiden: E. J. Brill 2000; Sylvia Marcos (ed.), *Gender – Bodies – Religions: Adjunct Proceedings of the XVIIth Congress of the International Association for the History of Religions, Cuernavaca: ALER Publications 2000*; Antione Faivre – Wouter J. Hanegraaff (eds.), *Western Esoterism and the Science of Religion: Selected Proceedings presented at the 17th Congress of the International Association for the History of Religions, Mexico City 1995*, Leuven: Peeters 1998. Srv. Dalibor Papoušek, „Světové setkání religionistů v Mexiku“, *Religio* 3, 1995, 183-185.
 - 2 Jan Platvoet – James Cox – Jacob Olupona (eds.), *The Study of Religions in Africa: Past, Present and Prospects. Proceedings of the Regional Conference of the International Association for the History of Religions, Harare, Zimbabwe 1992*, Cambridge: Roots and Branches 1996.
 - 3 Sborník z konference připravují do tisku Mary N. Getui, J. N. K. Mugabi a Jan Platvoet.

v oblasti náboženství a lidských práv, christianizace Afriky, výuky religionistiky na školách apod.

Hlavní téma kongresu se odvíjelo od dvojího jubilea IAHR a zahrnovalo jak analýzy dosavadního vývoje religionistiky, tak výhledy do budoucna (*History of Religions: Origins and Visions*). Problémové těžiště, prostupující většinou referátů, tvořily otázky náboženské identity, lokality a mediace v dialektickém provázání kulturní diverzity a globalizace současného světa.

Kongres se vrátil k mnoha tíživým otázkám dějin religionistiky, které dodnes ovlivňují její podobu, zejména k otázce západního kolonialismu, včetně jeho ideologických reminiscencí. Arogance Západu se totiž projevovala nejen v explicitních mimooborových formách oscilujících mezi politickým tlakem a otevřenou genocidou, ale od počátků religionistiky prosakovala také do metodologické a teoretické výbavy oboru budovaného, podobně jako ostatní antropologické disciplíny, na západním intelektualismu. Velká pozornost byla proto věnována problémům orientalismu, typologických degradací nativních náboženství apod. Příznačná byla v tomto smyslu např. panelová diskuse nad novou knihou Richarda Kinga *Orientalism and Religion*⁴ (koordinátor Russel T. McCutcheon).

V teoretické části, v níž dominovali především američtí účastníci (E. Thomas Lawson, Luther H. Martin, William E. Paden, Benson Saler, Jonathan Z. Smith, Donald Wiebe), patřily k nejvýznamnějším dva aktuální bloky věnované komparativismu a kognitivním teoriím náboženství. Oba bloky, každý s jinými důrazy, reagovaly na společný problém krize kulturalizujících přístupů v religionistice. Přecenění hledisek lidské kultury, nehledě na nereflektované, „koloniální“ protěžování vlastní kultury, stále více posouvá pozornost teoretiků religionistiky k naturalizujícím koncepcím, ať už jde o pokusy založit religionistické komparace na nově vymezených lidských univerzáliích, či výsledcích kognitivní vědy.

Není v silách jediného účastníka komplexně postihnout kongresové jednání, čítající několik set referujících v přibližně patnácti paralelních sekcích. Některá tematická pole otevřená kongresem však pokrývala více sekcí a do jisté míry vědeckou náplň jednání profilovala. Vedle řady afrických témat, daných místem konání a nebyvalým zastoupením afrických badatelů a badatelek, probíhalo prakticky celý týden několik „interních konferencí“, otevírajících mnohdy spíše opomíjená témata, jako např. blok věnovaný západnímu esoterismu a židovskému mysticismu (koordinátoři Wouter J. Hanegraaff a Jan A. M. Snoek) či podobně organizované jednání zaměřené na vztah náboženství a přírody a pojaté současně jako přípravná diskuse

4 Richard King, *Orientalism and Religion: Postcolonial Theory, India and „the Mystic East“*, London: Routledge 1999.

k plánované *Encyclopedia of Religion and Nature* (koordinátor bloku a editor encyklopedie Bron Taylor).⁵

V celku se organizátorům kongresu, mezi nimiž je třeba na prvním místě vzpomenout jihoafrického indologa Pratapa Kumara (University of Durban-Westville) a americkou afrikanistku Rosalind I. J. Hackettovou (University of Tennessee, Knoxville), podařilo připravit vskutku podnětné zasedání, jež v pestré nabídce speciálních problémů zahrnovalo jak „klasická“ religionistická témata (antická náboženství, Mircea Eliade, synkretismus, indická náboženství apod.), tak témata zcela nová, vyrůstající ze současného náboženského života (náboženství a kyberprostor, náboženství ve filmu, náboženství a lidská práva apod.). Vlastní jednání kongresu bylo doplněno odbornými exkurzemi, filmovými prezentacemi a bohatým kulturním programem přibližujícím účastníkům náboženský život provincie KwaZulu-Natal.

Součástí kongresu tradičně bývá také zasedání Mezinárodního výboru IAHR, v němž jsou zastoupeny všechny členské společnosti vždy nejvýše dvěma reprezentanty, a Valné shromáždění IAHR tvořené plénem všech účastníků z členských organizací. Z hlasování Mezinárodního výboru IAHR vzešel především nový Výkonný výbor, který řídí chod IAHR v pětiletém období mezi kongresy: prezidentem IAHR se stal Peter Antes (Universität Hannover), tajemníkem byl znovu zvolen Armin W. Geertz (University of Aarhus) a pokladníkem Gary Lease (University of California, Santa Cruz).

Z jednání Valného shromáždění IAHR mělo pro evropskou religionistiku klíčový význam přijetí Evropské asociace pro studium náboženství (*European Association for the Study of Religions – EASR*), nově založené regionální organizace s cílem sdružit národní společnosti Evropy. Představitelé EASR současně vyzvali ke vstupu všechny zainteresované evropské společnosti. Jako příznivou okolnost je třeba v této souvislosti uvítat také přijetí slovenské a rakouské religionistické společnosti do svazku IAHR, které významně podporuje plnou integraci středoevropského prostoru na poli religionistiky.

Na závěr Valné shromáždění IAHR schválilo jako místo konání dalšího kongresu IAHR v roce 2005 Tokio. Výběr japonské lokality nejen podpořil dlouhodobou strategii hlubšího interkulturního zakotvení IAHR, ale také vyšel vstříc dvěma významným jubileím japonské religionistiky – 100. výročí založení první katedry religionistiky na Tokijské univerzitě a 75. výročí založení Japonské společnosti pro studium náboženství (*Nihon Šúkjó Gakkai*). Vzhledem k dlouhé tradici japonské religionistiky i skutečnosti, že

5 Bližší informace k projektu encyklopedie na internetové adrese: <http://www.Religion-andNature.com>.

se zde konal první mimoevropský kongres IAHR již v roce 1958,⁶ lze očekávat razantní vstup asijské religionistiky nejen z hlediska tematického záběru oboru, ale také v rovině vyzrálých metodologických podnětů nezatížených dědictvím evropské kultury.

6 *Proceedings of the IXth International Congress for the History of Religions, Tokyo and Kyoto, 1958*, edited by the Congress Organizing Committee, Tokyo: Maruzen 1960.